

Prefatio

Incipit prefatio fratris Nicolai de lyra ordi minorum in quattuor euangelistas.

Quattuor facies vni. *Ecce*. i. *Secundum* qd scribit beatus Hieronymus super *Ecce*. prima parte homel. iij. Quia p facie vnusquisq cognoscit: recte p facie noticia designat. Lex aut seu doctrina euangelica licet sit vna: qz ab vnigenito filio dei data et ad vnu sine ordinata: vt videbit inferi: tñ qd duplici noticia excel lit oem alia legē datā humanā et diuinā. et ideo bene de ipsa di cit: Quattuor facies vni. Ad cuius euidentiā aduertēdū qd cu iustitiae legis pueniēter date sūt qtuor additiōes. Legis ei p priū est vitia extirpare: mores seu actus hominū ordinare: indu cere ad felicitatē et plane ac lucide tradere veritatē. In his aut qtuor: additiōib⁹ lex seu doctrina euangelica excellit oem alia le gē diuinā et humanā: vt patebit discurredo p singula. Prima igit cōditio legis est qd debet vitia extirpare. ad hāc leges sūt date vt qd priuata castigatio cohibere nō potuit: metu penarū q legib⁹ insignunt a maleficijs retrahant. Propē qd dicit *Pro pheta*. i. *Ad Timotheum*. i. ca. Lex iusto nō est posita: s; iniustis et nō subditis ipsijs et peccatorib⁹ sceleratis et cōtaminatis: patri cidis et matricidis: homicidis et fornicarijs: masculorū cōcubi torib⁹: plagiarijs: mēdicib⁹ et plurijs: et si qd aliud sane doctri ne aduersat. In hac aut extirpatōe vitiorū lex humana inueni tur defectiua: qz nō pōt phibere oia mala. *Luce*. i. rō est: qz lex cō munitati pponit obseruāda. in cōmunitate aut pauci inueniū tur virtuosī et pfecti et plures imperfecti et defectuosī. et ideo sicut pueris aliq pmittunt q nō pmitterent viris pfectis: ita in legi bus q cōmunitati seruāda sūt aliqua mala minora pmit tunt vt mala oia euitent: sicut lex ciuilib⁹ meretrices in ciuitati bus pmittit: ne respublica ppter imperfectionē multitudinis q castitatē obseruare nō potest: dissentionib⁹ q ppter libidinem surgerēt turbes. vñ dicit *Augustinus*. in libro de ordie: *Aufer me retrices a ciuitatib⁹: et oia turbabis libidinib⁹*. Verūtamē ista mala q bono modo auferre nō pōt relinqt diuino iudicio puniēda. Unde dicit *Augustinus*. i. de libero arbitrio: *Lex ista q re gēdis ciuitatib⁹ ferē. multa cōcedit atq; ipunita relinqt q p di uinā puidētiaz vindicāt. Sicut lex mosaica diuinit⁹ data aliq mala pmittit: sicut pmissit dare libellū repudiij: vt dicit *Deut.* .xv. / iij. ne viri vxoies interficerēt: et tradere ad vsurā extraneis ne fratres ppter grauarēt: vt habet *Deut.* .xxij. *Sui* rō fuit: qz lex illa fuit data populo rudi dure ceruicē et ipfecto. id sūt eis per missa aliqua mala minora vt euitent maiora. Vnde dicit *Matth.* .xv. dicit in deis de pmissiōe libelli repudiij. *Ad du riciā cordis vñ pmissit vobis moyses dimittere vxoies vras. Sic igit patet qd tā lex humana q mosaica pmittit aliq mala: et sic qd ad hoc est impfecta: s; lex euangelica nullū malū pmittit tā q pfectissima: s; oia excludit et puniēda p dicit: ppter qd legis latoz euāgelic⁹ iesus xps dicit *Matth.* .xij. *Dico aut vobis q de oim vbo ociofo qd locuti fuerit hoies sup terrā reddēt ra tionē in die iudicij. si de oim vbo ociofo: multo magis de no cūo. et si de vbo: multo magis de facto. et sic patet primū vide licet q lex euāgelica pcellit oem alia legē in extirpatōe malo rō. Secūdo ad legē pnter mores seu actus humanos ad bonos ordinare. vñ dicit *Phil.* .iij. *Ethicoz*. Intētio cuiuslibet legis / totis est ciues facere bonos. In hoc qz inuenit lex humana de fectiua: quia homo nō pōt de secretis cordiū iudicare: et iō nō pōt lex humana nisi de actib⁹ exteriorib⁹ ordinare. vnde dicit *1. Reg.* .xv. ca. *Homo videt ea que patēt: de⁹ aut intuet cor. et ideo ad legē diuinā solā pertinet act⁹ interiores ordinare. S; et lex mosaica inuenit in h defectiua. ppter qd dicit a doctoribus antiqs q lex vet⁹ phibebat manū nō animū: et habet i glosa sup epistolam ad *Phil.* .iij. ca. *Qd dupliciter pōt intelligi. Vno modo erronee: et sic intelligebāt doctores iudeoz dicētes volūta tem malā nō esse peccatū nisi aliquo modo exeat in actū: vt pa te p *Iosephū*. .xij. libro antiq̄tatū. Et qñ arguebat tra eos: qz scriptum est *Exo.* .xx. *Non concupiscas vxorem proximi tui. Ne spōdebant se q hoc pcepto nō phibetur concupiscētia interior: sed manifestatio exterior. quasi diceret: *Non concupiscas. i. signa concupiscētie nō facies: vt amplexus et oscula vñ cōsimilia. S; h manifeste patet falsū: qz actus exterior nō habet maliciā vel bonitatē morālē nisi in q̄tum pcedit ab actu interiori: qz pec catū intantū est voluntariū q si non sit voluntariū nō est pecca tum. Alio modo intelligit p dicitū verbū. s. q lex vet⁹ phibe bat manū nō animū sane et bñ videlicet q lex vetus in paucis phibebat animū seu concupiscētia interiorē: videlicet in vitio mechie et auaricie tñ: et adhuc licet phiberet in illis cōcupiscē tiam: nō tñ trāsgressoribus infligebat aliquā penā. et ideo i ta*******

lib⁹ iucif ipfecta. Lex aut euāgelica tāq pfectissima generalit̄ prohibet concupiscētia malā: et concupiscētib⁹ in dicit pe nam infligendā. ppter quod saluator *Matth.* .v. dicit: *Audi stis quia dictum est antiquis: Non occides. qui autē occide rit reus erit iudicio. Ego autē dico vobis: quia omnis qui ira scitur fratri suo reus erit iudicio. et eodē modo dicit in alijs p ceptis. Et quo patet q lex euāgelica nō solū ordinat act⁹ exte riores sed generalit̄ actus interiores: et sic patet secundū. Tertio dico q ad legem pnter ad felicitatē homines induce re. Verūtamē lex humana non inducit nisi ad felicitatē poli ticā que est tranquill⁹ et pacificus status ciuitatis in vita ista mortali. Homo autē fm intellectū qui est pars principallioz ho minis: immortalis est: vt dicit *1. Ethicoz*: et ideo oportet ali am felicitatē extra vitā istā assignare. ad hāc aut lex diuina or dinat qd non potest facere lex humana. per hoc ei necessitas sacre doctrine ab omnibus doctoribus assignatur: quia ho mo ad quandā beatitudinē supernaturalē ordinat: ad quam p legem sibi diuinitus reuelatā dirigitur. Verūtamē et in hoc lex mosaica inuenitur defectiua: quia beatitudo supernatura lis non habetur nisi per gratiā: fm qd dicit *Ro.* .vj. *Gratia dei vita eterna. hanc aut gratiā lex mosaica nō dabat: sed tñ ad spm disponebat. ppter hoc dicit ad *Heb.* .vij. *Nihil enī ad pfectū addidit lex: sed hanc pfectionē a christo dādā expecta bat: fm qd scribit *Iobis.* .i. *Lex p moysen data est: gra et veri tas p iesu xpm facta est. ppter quod saluator in pncipio euā gelice legis dicit *Matth.* .iij. *Poenitentiā agite appropinqua bit ei regnū celoꝝ: et sic patet tertū. quarto ad legē pnter ve ritatē plane ac lucide tradere. cuius ratio est: quia lex pponi tur multo diuini intelligēda et seruāda. in multitudine autem plures sunt deficiētes ingenio: et pauci subtilēs et ingeniosi. ppter qd lex q multitudini pponit debet veritates lucide ac plane tradere. In hoc aut inuenit lex hūana defectiua: qz ibi inueniuntur multe obscuritates et pplexitates: quod patet ppter legū multitudinē ac varietatē et mutationē et aliquarum obrogationem: vt patet intuenti iura ciuilia ac canonica. Si militer et in hoc deficit lex mosaica: qz in velaminibus et figu ris tradit veritatē de agibilib⁹ et credendis. In cuius figura moyses velata facie loq̄bat ad popm: vt habet *Exo.* .xxxij. ppter quod dicit *Apostolus.* .i. *Cor.* .x. *Oia in figura contin gebant illis: sed lex euangelica in hoc inuenitur perfecta: qz veritas que in veteri testamento in figuris latebat occulta: p euidentiā facti facta est manifesta. In cuius signū in passione dñi qñ mysteria noue legis fuerūt iplera velū templi scissū est i duo media: *Luce.* .xxij. ppter quod dicit saluator *Iob.* .xvi. *Venit hora cū tā nō in puerbjs loquar vobis: sed palam de patre annuntiabo vobis. et sequitur: *Dicunt ei discipuli: Et ce nunc palā loqueris et puerbiū nullū dic: et sic patet quar tum: videlicet q lex euangelica excedit omnē alia legē in tra dendo plane ac lucide veritatē. De his quattuor predictis di citur *Iob.* .xvij. *Lex domini. i. lex euāgelica: que ē dñi nostri iesu xpi. Immaculata: quia nullū vitium pmittit: Conuertens animas: quia actus interiores anime pfecte ordinat et dispo nit. Testimoniū domini fideles: qz ad felicitatem pmissam ef ficaciter inducit: Sapientia prestans paruulis: qz veritatem capabilem omnibus lucide tradit. Igitur sicut patet ex predi ctis: lex euangelica omnē alia legē excellit i noticia quadru plici. ideo cōuenienter dicit de ipsa verbū assumptū: *Quat tuor facies vni: quia per facie noticia designat. Ad cuius ver bilyteriozem intellectū sciendū q in verbo pposito notant qtuor cause huius euāgelice doctrine. videlicet causa effecti ua principalis: subiectiua seu materialis: finalis et formalis. Tres autē prime cause coincidunt in idē numero: vt patebit. ideo notant in hoc nomine vni. Causa aut formalis sub facie quadruplici. cum dicitur: *Quattuor facies. Ad euidentiā autē primū aduertendū q christus siue deus icarnat⁹ qd idē est: qz christus est nomē suppositi in duplici natura diuina vi delicet humana: ipse est cā efficiēs huius euāgelice doctrine. Huius ratio est quia in omnibus artibus videmus q archi tector p ministros disponit materiā: sed p seipm itroducit for mam: sicut carpentatoz per ministros facit lignoz dolationē: sed per seipm ipse domus vel nauis cōpaginationē: vt ha betur. *1. Metaph.* *Lex aut vetus fuit dispositio ad nouā. p ppter quod dicit ad *Gal.* .iij. *Lex pedagoga noster fuit i christo. et ideo licet vtrūq̄ testamentū sit a deo datū: tñ vetus testamē tū fuit datū ab ipso mediantib⁹ angel: vt habet ep̄st̄ *Act.* .vñ. vbi dicit de moysē: *Hic est qui fuit in ecclesia in solitudie cum angelo qui loquebatur ei in monte syna et cū patrib⁹ no stris qui accepit verba vite dare nobis: quia tamen ille ange**************

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUISBURG

Ephef. ij. Dicit igitur ante faciem hominis: quia a se consideratione euangeliste Matthei sicut obiectum propria est posita similitudo alteri hominis. i. christi: cuius proprie considerat humanitatem: et bene dicitur christus alter homo: quia fuit alter ab omnibus alijs hominibus: quia omnes alij peccaverunt de radice peccati. iste autem solus innocens:

per quem ad iustitiam sunt alij redacti: sicut quod scribitur ad Romanos. v. Sic per unum hominem inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ita per unum hominem obedientiam iusti constituentur multi: hic in presenti inchoat tunc per gratiam: et in futuro per gloriam quam est gratia summata.

¶ Finit Prologium:

¶ Incipit epistola beati Hieronymi ad Damasum papam in quattuor euangelistas.

Beatissimo pape Damaso Hieronymus. Nouum opus me facere cogis ex veteri: ut post exemplaria scripturarum toto orbe dispersa: quae si quidam arbiter sedeant: et quae iter se variant quae sint illa quae cum graeca presentiant veritate: de cernant. Pius labor: sed periculosa presumptio iudicare de ceteris: ipsum ab omnibus iudicandum: scilicet mutare linguam: et canescentem mundum ad initia retrahere paruulorum. Quis enim doctus pariter et indoctus: cum in manus volumine assumpserit: et a salua quam semel imbibit viderit discrepare quod lectitat: non statim erumpat in vocem me falsarium: me clamans esse sacrilegum qui audeat aliquid in veteribus libris addere: mutare corrigere? Aduersus quam inuidiam duplex causa me consolatur: quod et tu qui summus sacerdos es: fieri iubes: et verum non esse quod variat. etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim latinis exemplaribus fides est adhibenda: respondeant quibus tot sunt exemplaria pene quot codices. Sin autem veritas est querenda de pluribus cur non ad graecam originem reuertentes: ea quae vel a vitiosis interpretibus male edita: vel a presumptoribus imperitis emendata peruersius: vel a librariis dormitantibus aut addita sunt aut mutata corrigimus? Neque vero ego de veteri disputo testamentum: quod a septuaginta senioribus in graecam linguam versum: tertio gradu ad nos usque peruenit. Non quero quid aquila quid symmachus sapiat: quare theodotion inter nouos et veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio quae apostoli probauerunt. De nouo nunc loquor: testamentum quod graecum esse non dubium est: excepto apostolo Mattheo: qui primum in iudea euangelium christi hebraicis litteris edidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat: et diuersos riuulorum tramites ducit: vno de fonte querendum est. Pretermitto eos codices quos a Luciano et hesitio nuncupatores paucorum hominum asserit peruersa contentio: quibus utique nec in veteri instrumentum post septuaginta interpretes emendare quod licuit: nec in nouo profuit emendasse: cum multarum gentium linguas scriptura ante translata doceat falsa esse quae addita sunt. Igitur haec praesens praefatiuicula pollicetur quattuor tantum euangelia: quorum ordo est iste: Mattheus: Marcus: Lucas: Johannes: codicum graecorum emendata collatione sed veterum: quae ne multum a lectionis latinae consuetudine

discreparent ita calamo imperauimus: ut his tantum quae sensum videbant mutare: correctis: reliqua manere pateremur ut fuerant. Canones quos quos Eusebius caesariensis episcopus alexandrinus secutus ammonium in decem numeros ordinauit: sic in graeco habent expressimus. Quod si quis de curiosis voluerit nosse quae in euangelis vel eadem vel vicina vel sola sint: eorum distinctione cognoscat. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inoleuit: dum quod in eadem re alius euangelista plus dixit: in alio quod minus putauerit: addiderunt: vel dum eundem sensum alius aliter expressit: ille qui unum est quattuor primus legerat: ad eius exemplum ceteros quos estimauerit emendandos. Quod accidit ut apud nos mixta sint omnia: et in Marco plura Lucae atque Matthei. Rursum in Mattheo plura Iohannis et Marci: et in ceteris reliquorum quae in alijs propria sunt inueniuntur. Cum itaque canones legeris qui subiecti sunt confusionis errore sublato: et similia omnium scies: et singulis sua quae restitues. In canone primo concordant quattuor: Mattheus: Marcus: Lucas: Iohannes. In secundo tres: Mattheus: Marcus: Lucas. In tertio tres: Mattheus: Lucas: Iohannes. In quarto tres: Mattheus: Marcus: Iohannes. In quinto duo: Mattheus: Lucas. In sexto duo: Mattheus: Marcus. In septimo duo: Mattheus: Iohannes. In octauo duo: Lucas: Marcus. In nono duo: Lucas: Iohannes. In decimo propria unusquisque quae non habent in alijs ediderunt. Singulis vero euangelis ab vno incipiens usque ad finem librorum dispar numerus accrescit. Hic nigro colore scriptus sub se habet alium ex minimo discolorum numerum: qui ad decem usque praecedens indicat: prior numerus in quo sit canone requirendus. Cum ergo aperto codice (verbi gratia) illud siue illud capitulum scire volueris cuius canonicus sit: statim ex subiecto numero doceberis: et recurreres ad principia in quibus canonicus est distincta congeries: eodemque statim canone ex titulo fratris inuenito: illud quae quae rebus numerum eiusdem euangelii quae et ipse ex inscriptione signat inuenies: atque e vicinis ceterorum tramitibus inspectis quos numeros e regione habeant adnotabunt: et cum scieris recurreres ad volumina singulorum et sine mora reptum numerum quos aut signaueras: repies et loco in quibus vel eadem vel vicina dixeris: Propter ut in christo valeas et memineris mei papa beatissime.

¶ Incipit alius prologus sancti Hieronymi in quattuor euangelia. **P**ures fuisse quae euangelia scripsit: Lucas euangelista testatur dicens: Quod quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum quae in nobis completae sunt: sic tradide